

SE XKÖPSLAGEN OCH MEDIA

Del 1. En analys av mediernas roll i befästandet av könsmaktsperspektivet

Louise Persson

©2006 - Louise Persson
Publicerad november 2006
www.louisep.com/rapporter

Tysklands nationella kvinnoråd räknar med att runt 40 000 kvinnor från fattiga öststatsområden kommer att smugglas in till fotbolls-VM i juni för att placeras i specialbyggda "drive-in"-båsar för sexköp.

- Man skulle också kunna se det som en fråga om grundläggande mänskliga rättigheter. Det är 25 år sedan Sverige som första land i världen skrev under den så kallade Kvinnokonventionen, FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor inklusive kvinnohandel. I dag har 180 av FN:s 191 medlemsstater, bland dem VM-värdlandet Tyskland, undertecknat den.
- Genom att tillåta VM-bordellerna bryter de inte bara mot konventionen utan också mot en bindande EU-lag som föreskriver att alla medlemsländer ska motverka

de förrättningscontainrar kallar en tysk minister de bordellbaracker som man planerar att bygga till VM. Frågan är vad som ska stå ovanför dem: Fuck, macht frei? Fuck, macht frei? Fuck, macht frei?

Lilja 4-ever

Innehåll

SEKKÖPSLAGEN OCH MEDIA.....	1
Del 1. En analys av mediernas roll i bevästandet av könsmaktsperspektivet.....	1
INLEDNING.....	3
METOD	4
DEBATTEN INNAN SEKKÖPSLAGEN.....	5
NYHETSARTIKLARNA 1999-2005.....	6
1998: Invasionen från Öst - "toppen av ett isberg".....	6
Gränser och definitioner flyter ihop.....	7
Ojämn representation av perspektiv.....	9
Effekter av sexköpslagen.....	10
Bilden av ett "slaveri".....	10
Analyser och beskrivningar av de som inte kommer till tals.....	11
De osynliga, de fångade och de befriade.....	12
Fula, skitiga och elaka - sexköparna.....	15
En rätta i pizzen?.....	16
Journalister som aktiva agenter i prostitutionsbekämpningen.....	17
AVSLUTANDE DISKUSSION.....	19

INLEDNING

Tanken med denna rapport är att belysa hur ett ideologiskt perspektiv kommit att allt mer prägla mediernas rapportering. För att undersöka en koppling mellan det ideologiska perspektivet radikalfeminism och ett medialt genomslag, har nyhets- och artikelflödet under några begränsade år i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet analyserats. Den övergripande frågan för rapporten är:

Har det radikalfeministiska könsmaktsperspektivet kommit att speglas även i medias rapportering?

Denna rapport har undersökt ungefär 600 artiklar och notiser publicerade mellan 1998 och 2005 i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Syftet har varit att undersöka kopplingen mellan radikalfeministiskt tankegodt och media. De två huvudsakliga indikatorerna för denna koppling är: 1) representation av perspektiv, och 2) typen av beskrivningar som ges av prostitution. Utgångspunkten för radikalfeminismen är könsmaktsperspektivet där prostitution ses som ett av flera uttryck för ett patriarkalt strukturellt tvång där kvinnor därför ses som offer. Detta är påfallande ofta speglat i rapporteringarna.

Den huvudsakliga observationen är att det råder i båda tidningarna en ojämn representation av perspektiv. Det finns en stark tendens att lyfta fram ideologiska representanter i nyhetsflödet vars budskap fungerar som ett stöd för det grundläggande könsmaktsperspektivet och andra sammanhängande radikalfeministiska föreställningar. Den andra vidhängande observationen är faktumet att väldigt sällan kommer människor som befinner sig inom sexhandeln till tals. Deras perspektiv är på så vis ofta osynliggjort—det som är gällande på politisk nivå blir här i praktiken en upprepning av ett osynliggörande. När sexsäljare och prostitution beskrivs är det ofta ensidigt. När sexsäljare kommer till tals är det företrädesvis personer som på något vis passar in i en stereotyp föreställning. Antingen som *fri från* prostitution, eller som *fast i* prostitution. Men det är inte bara tendensen till en ojämn representation i sig som kan observeras, utan även hur olika perspektiv behandlas mer eller mindre kritiskt beroende på om de följer eller avviker från könsmaktsperspektivet.

Rapporteringen i tidningarna tenderar i ökad utsträckning att sudda ut gränsen mellan tvångsprostitution och frivillig prostitution. Det blir särskilt tydligt i artiklar som handlar om utländska sexsäljare som implicit eller explicit beskrivs som offer, även när det inte är uppenbart. Denna tendens följer i sig ett radikalfeministiskt tankegodt, och den svenska prostitutionspolicyn, vars avsikt är att sudda ut denna gräns. Det kan bero i vissa fall på att många av de artiklar som beskriver utländska prostituerade, rapporterar eller efterfrågar kommentarer från representanter för den svenska prostitutionspolicyn. På så vis upprepas detta budskap okritiskt. I andra fall är journalister själva medverkande i att skapa begreppsförvirring och att understödja synen på kvinnor som offer.

En annan tendens, men inte lika tydlig, är hur en del reportage och artiklar får en underton av en slags följsamhet med existerande moraliska attityder inför prostitution. Som tar sig uttryck i beskrivningar av miljöer och människor som är ensidiga, negativa, överdrivna, som grundar sig på substanslösa källor eller är stundom irrelevanta. Ibland kan det dock vara svårt att särskilja från andra moralkonservativa perspektiv på kön och sexualitet.

Mot bakgrund av detta skymtar en kvinnosyn fram som också okritiskt omyndigförklarar henne när hon gör val som inte passar in i en normativ och moralisk mall för godtagbara sexuella handlingar. En av de viktigaste slutsatserna är att den generella tendensen består av en blandning av bristande granskning av ett ideologiskt perspektiv i denna fråga, och en slags passiv återrapportering av samma ideologiska perspektiv och budskap.

METOD

Rapporten undersöker artiklar och notiser publicerade, mellan 1998 och 2005, i två av våra största morgontidningar; Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet. Våren 2006 ingår inte i denna analys, den återges med några av de principiella argumenten för sexköpslagen i rapportens fristående andra del (Del 2. Vad hände sedan?).

För att analysera materialets ideologiska perspektiv används en diskurskritisk modell: utgångspunkten är att undersöka förekomsten av en ideologisk diskurs på samhällsnivå—social praktik som avspeglad i medias rapportering—diskursiv praktik. Prostitution kan ses som vårt samhälles mest känsliga område där moralsyn, kulturella idéer och ideologiska ställningstaganden om "kvinnan" och "jämlighet" kommer till sin spets. Det politiska fältets dominerande syn utgör den ideologiska diskursen, den kommer till uttryck inte bara i lagen och hos den politiskt utövande makten, utan manifesteras även i media; genom artiklars ordval, beskrivningar av fenomen och människor, och genom själva urvalet och tonvikten av det som betraktas vara av intresse. Tesen i denna rapport är att den ideologiska diskursen utgörs av det radikalfeministiska könsmaktsperspektivet och att den har genomslag i den praktiska diskursen, uttryckt i media. Motivet att undersöka Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet är att de har ett relativt högt förtroende bland allmänheten, för deras trovärdighet i nyhetsbevakning och rapportering, i jämförelse med övrig media i Sverige.

Debattartiklar som berör den diskursiva medieanalysen har bara undersökts begränsat till året innan genomförandet av lagen om sexköp, för att få en översiktlig tendentiös bild av hur debatten bedrevs, och vilka åsikter som dominerade debatten, och de beskrivs därför bara i korthet.

Artiklar och notiser har samlats in enligt kriterier av nyckelord. Avgränsningar har varit nödvändiga. Insamling av artiklar och notiser före 1999 syftar till att ge en bild av förekomst och huvudsakligt innehåll av rapporteringen. För att få en bild av hur innehållet på rapporteringen ser ut har främst åren mellan 2002 och 2005 undersökts för att analysera den huvudsakliga praktiska diskursen. Nyckelord som använts för att samla in artiklar och nyhetsnotiser: *Prostitution, prostituerade, sexsäljare, sexhandel, människohandel, hallick, koppleri, sexköp, och sexköpslag.*

Tabell. Sortering av innehåll och nyckelord.

Dagens Nyheter	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Människohandel	6	5	13	38	25	85	30	79
Trafficking	-	3	7	16	33	57	32	37
Koppleri	18	30	46	30	56	56	42	42
Sexköp(+lag)	32	46	26	27	35	68	48	82
Analys/beskrivning	8	14	7	14	7	2	3	-

Svenska Dagbladet	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Människohandel	-	15	11	24	23	50	40	60
Trafficking	-	1	4	12	13	27	39	28
Koppleri	14	28	33	15	20	51	25	20
Sexköp(+lag)	8	69	35	36	19	38	34	46
Analys/beskrivning	1	6	2	-	2	2	2	5

*) Analys och beskrivning som har med
sexsäljares egna perspektiv i någon form

DEBATTEN INNAN SEXKÖPSLAGEN

Debatten innan sexköpslagens genomförande, som den tedde sig på Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, var relativt lågmäld så tillvida att inslagen är ganska få. Förslaget vållade i stort sett alltså mycket liten reaktion i tidningarna, och fördes av en begränsad krets debattörer och politiker. Två huvudsakliga tendenser kan lyftas fram som speciellt framträdande:

1. Proponenterna av sexköpslagen, inklusive de som låg bakom förslaget. I regel politiker som exempelvis socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande och numera EU-parlamentarikern Inger Segelström, eller företrädare för olika kvinno- och intresseorganisationer.
2. De som var kritiska mot förslaget. Få politiker, och företrädesvis personer som arbetar socialt, eller i egenskap som forskare.

Tendensen i debattartiklarna kan generellt beskrivas äga en underliggande ton vars innebörd är att lagen har negativ inverkan *antingen* på sexköpare eller på sexsäljare. Men att det däremot råder en enighet i synen att prostitutionen bör bekämpas med hänvisning till att det är ett socialt strukturellt problem som i sin tur påverkar jämställdheten mellan män och kvinnor på samhällsnivå. Debatterna rör framför allt hur man bäst bekämpar prostitution som fenomen. Dessa perspektiv kan beskrivas som drivna av antingen radikalfeministiska idéer, eller av idéer som kallas för "harm reduction", dvs., lösningar som syftar på att minska skadeverkningar av ett socialt fenomen. Något som i praktiken länge utövats av socialarbetare. Det bör dock påpekas att den mest tongivande politikern bakom lagens tillkomst, Inger Segelström, skrev sin huvudsakliga debattartikel redan 1997 i Dagens Nyheter. Ingen av debattartiklarna i de två tidningarna behandlade förslaget om lagen som kopplat till synen på kvinnan, dvs., som kritik mot en underliggande ideologisk radikalfeministisk diskurs—i termer av rättigheter, eller som försvar för prostitution som fenomen i sig. Det tankesättet är

sällsynt i Sverige och väldigt få debattörer med en sådan inställning återfinns i debatten. Tidningarna skiljer sig inte märkbart åt när det gäller innehåll eller vilka perspektiv som framförs i debatten under denna period.

NYHETSARTIKLARNA 1999-2005

1998: Invasionen från Öst - "toppen av ett isberg"

Under året innan sexköpslagen går igenom, rapporterar tidningarna ungefär lika ofta om utländsk prostitution som om svensk prostitution. Inslag om prostitution domineras av nyhetsartiklar som är fokuserade på människohandel och/eller sexhandel i andra länder, eller handlar om utländska kvinnor som säljer sex i Sverige. Det rör sig om beskrivningar av svenska turister som är sexköpare i utlandet eller något som kan beskrivas som invasioner av prostituerade från forna östblocket och Baltikum. Visumtvånget som slopades för de baltiska staterna 1997 påstås ha öppnat portarna för denna inströmmade sexhandel.

Den sammantagna bilden av flertalet artiklar är att Sverige står inför ett hot om en allt mer ökande prostitutionsinvasion från öst och att Sverige står maktlösa. Att något behöver göras. I såväl Dagens Nyheter som Svenska Dagbladet finns rapportering som varnar för invasioner från Öst med bland annat rubriker som: "Hallickar leder prostitution från öst" (Svd. 5/6-1998) och "Prostitution från Baltikum ökar" (DN. 3/4-1998). Artiklarna beskriver samma fenomen och situation; att ett ökat antal kvinnor från öst kommer till Sverige för att sälja sex. Det finns inga tydliga hänvisningar i artiklarna till någon forskning, statistik, eller undersökning, svensk eller internationell, om förekomsten av utländsk prostitution, utan bygger ofta på intryck av socialarbetare och poliser i gatuprostitutionsgrupper. I Svenska Dagbladet beskrivs denna situation av socialarbetare som berättar att denna gatuprostitution är styrd av en organiserad kriminell verksamhet och att *"kvinnorna lever oerhört farligt här och sjukdomar sprids lätt"*, att det är *"toppen av ett isberg"* och att vi har att förvänta oss en massiv invasion av utländska kriminella ligor som kommer operera i Sverige med bland annat prostitution av utländska kvinnor. *"Det är en fullständig explosion där nere. Okända ansikten hela tiden. Tjejerna kommer med färja. De är väldigt unga, runt 20-22 år, och har ofta småbarn hemma."* Situationen beskrivs som *"vidrig"* och att *"det svenska samhället ger signalen att det är fritt fram att stå där."* Socialarbetarna säger sig ibland ha kunnat kommunicera med några av sexsäljarna via telefontolk. Ändå tycks de ha information nog att uttala sig vida om deras personliga liv, smittor och bakgrunder.

Dagens Nyheter använder begreppet människohandel i sex artiklar, i regel i artiklar som beskriver andra länder—emedan ingen sådan artikel påträffas i Svenska Dagbladet. Begreppet trafficking återfinns inte i någon tidning detta år. De publicerade artiklarna förstärker stämmningsbilden att det är öststaternas kriminalitet som kommer leda Europa in i en massiv prostitutionsökning och marknad för sexslaveri. I Dagens Nyheter rapporteras bland annat att i Bulgarien är: "Tusentals kvinnor sexslavar" (DN. 6/8-1998).

Under 1998 berörde Dagens Nyheter sexköpslagen i 32 artiklar. Svenska Dagbladet berörde lagen i åtta artiklar. Dagens Nyheter publicerade under 1998 en informativ och nyanserad artikelserie i tre delar på temat "sexhandeln" där olika perspektiv och olika

synpunkter behandlades—så att även vad en sexköpslag skulle kunna innebära för sexsäljares villkor berördes ur ett lagkritiskt perspektiv. Vilket sammantaget är ganska ovanligt. I dessa artiklar varnas bland annat för att kriminaliseringen av sexköparna riskerar motverka syftet att minska prostitutionen och även att den kommer utsätta sexsäljare för faror. En artikel är exempelvis "Könshandeln går under jorden" (DN. 4/8-1998).

Gränser och definitioner flyter ihop

Med sexköpslagens inträde sker en smärre explosion av nyhetsinslag och artiklar som berör prostitution i någon mening, av varierande längd och innehåll. Från ett fåtal till det dubbla, och sedan allt fler för varje år. Små notiser har blivit vanligare; om kopplerifall, bordeller, sexköpare, och inte ivenligt med termer som "sexhärvor", "prostitutionshärvor." Ännu fler artiklar förekommer som handlar om att kvinnor från öst säljer sex i Sverige. Samtidigt tycks intresset stort för pågående utredningar om sexköp hos polisen och åtal vid domstolar, för olika organisationers uttalanden om utbredningen av prostitution. Det rapporteras tämligen snart under 1999 att lagen inte tycks hjälpa mot prostitution och det skrivs kritiska artiklar som handlar om att sexköpslagen hittills inte tycks leda till så många åtal. Graden av lagens framgång tycks handla om hur många sexköpare som haffas. Svenska Dagbladet rapporterar dock optimistiskt redan fyra dagar in på det nya året att "Nya lagen tömmer horstråk" (Svd. 4/1-1999), för att polisen under några nätter observerat att bara ett fåtal sexsäljare har syns till på Malmskillnadsgatan i Stockholm. Det noteras även att det var färre sexköpare, torskar, i området. Ord som "*horstråk*" och "*torskar*" är intressant som journalistiska val av ord—då de i regel inte används som neutrala ordval.

Effekter av lagar kräver ofta att någon längre tid passerar för att kunna utvärderas. Dagens Nyheter ställer ändå frågan, i två artiklar under 1999, varför inte fler åtal under sexköpslagen blivit fallet. DN skriver i artikeln, "Svårt bevisa att sexköp ägt rum" (DN. 1/7-1999) att "*Efter ett halvår med den nya prostitutionslagen har bara två fall av sexköp tagits till domstol. Den man som erkände fälldes. Den som nekade friades.*" Det tycks därmed råda en viss otålighet att rapportera effekter av lagen.

Intressant att notera är att man här har valt att använda ordet "*prostitutionslag*" då lagen ju inte påstås fokusera på sexsäljare utan på sexköpare och heter följdaktligen sexköpslagen. Även om syftet med lagen på politisk nivå understrukit att den inte är riktad mot sexsäljare avslöjar den pågående tendensen—bland annat genom denna typ av ordval—att det ändå är underförstått att den i praktiken är avsedd att försvåra prostitutionen och för sexsäljare. Den påstådda och rapporterade bristen på åtal och fällande domar vänds sedermera till uttalad kritik i båda tidningarna, i synnerhet när det gått en längre tid och i samband med en rad spektakulära artiklar om sexhandel i Norrbotten (2003). Olika politiska företrädare kommer till tals med kritik mot det polisiära arbetet och att polisen borde ägna sig mer åt att komma åt sexköpare.

Det finns inte några större skillnader i antal artiklar eller typen av rapportering mellan de två tidningarna, emedan ordval och val av källor och typen av efterfrågade åsikter och synpunkter ibland tycks skilja sig i en och samma tidning. Noterbart är dock att Svenska Dagbladet från ett ganska ljummet intresse 1998 för att under 1999 öka antalet artiklar om sexköpslagen och relaterat till den markant. Sammantaget för båda tidningarna under hela perioden 1998 till 2005 är att antalet artiklar som berör prostitution på olika vis ökade kraftigt.

Sexköpslagen följdes upp tre år senare med en förstärkt lagstiftning kring människohandel, ibland även kallat trafficking när och om det gäller utländska personer. Lagen om människohandel infördes i juli 2002 och syftade till att kriminalisera tvingande eller bedrägliga handlingar som särskilt hade sexuella ändamål. Begreppet trafficking är mycket ovanligt i artiklar fram till år 2001. Fram till 2003 sker en stor förändring i mediabevakningen kring människohandel och trafficking. Det har ibland varit svårt att tolka om det handlat om sexhandel i vid bemärkelse; dvs., om det handlat om människohandel i form av tvångsprostitution eller om det handlat om "vanlig" prostitution på frivillig grund. Denna skillnad tycks inte heller vara intressant för tidningarna att ta ställning till eller nyansera i artiklarna. Medan allt fler artiklar och notiser berör människohandel och trafficking, ökar även rapporteringar om åtal för koppleri och sexköp. Ordet koppleri är ofta förekommande både vad gäller artiklar och notiser om prostitution och/eller människohandel och trafficking. Detta beror på att koppleri ofta är det brott som är aktuellt i båda fallen och som därför rapporteras i nyheterna. Sexköpare rapporteras sällan utan samband med människohandel eller koppleri. Det kan förklaras med att sexköpare troligen upptäcks i samband med razzior mot bordeller eller mot misstänka kopplare och förmedlare av sexuella tjänster. Det bör påpekas att spaning på sexköpare i regel inte lett till upptäckter av människohandel eller trafficking. Snarare har sexköpare ibland åtalats i samband med bordellrazzior (jämför detta med att svenska politiker brukar framhålla sexköpslagen som ett effektivt vapen mot trafficking). Ibland sker det sammanblandningar av ämnet människohandel och sexköpslagen, som exempelvis i en artikel i Svenska Dagbladet med rubriken "Dålig kontroll av trafficking" (13/1-2005), i texten blandas in en domare som påstås ta lätt på åtal mot sexköpare. Men sexköpare och sexköpslagen har inte här med ämnet människohandel att göra och det finns inget rimligt motiv att beskriva detta i en artikel om polisens arbete mot människohandel.

Artiklar om människohandel och trafficking synes även vara mer vanliga när det gäller rapportering om prostitution som involverat utländska kvinnor även om det varit oklart om någon tvångsprostitution har varit fallet.

Begreppen människohandel och prostitution eller sexhandel, synes under dessa år utvecklas till att allt oftare bli utbytbara som begrepp, med koppleri som minsta gemensamma nämnare. Gränserna mellan prostitution och människohandel tenderar att suddas ut för läsaren. Ibland dyker begreppet *kvinnohandel* eller sexhandel upp och behandlas till sitt innehåll som likvärdigt med människohandel. Ett flertal artiklar i båda tidningarna bygger på temat att politiker eller organisationer bekämpar *handel med kvinnor*—och här är det mer uttalat syftat på all slags prostitution, frivillig som påtvingad. Detta är också som en karbonkopia av de ansatser man har på politisk nivå—att dessa skillnader är oviktiga att ta hänsyn till eftersom all prostitution är en fråga om våld och tvång, och det är otänkbart att kvinnor av egen fri vilja säljer sex. Det medvetna sammanblandandet på politisk nivå återspeglas i media, men det är svårt att avgöra om detta generellt beror på begreppsförvirring eller bruk av medvetna retoriska grepp, det finns däremot fog för att påstå att det politiska språkbruket upprepas i den praktiska mediaverksamheten. Ordet kvinnohandel blir en sådan exemplifiering och bristen på gränsdragning mellan tvång och frivillighet indikatorer på radikalfeministiskt genomslag.

Man har även kommit att tala om den "nya" sexhandeln, som också uttrycks otydligt och varierat; ibland tycks det handla om att marknadsföringen av prostitution förändrats, att koppleri sker allt oftare med hjälp av exempelvis Internet, eller på annat icke-traditionellt vis. Vilket inte ter sig underligt då gatuprostitutionen försvårats

avsevärt. Ibland tycks den dock handla om att allt fler kvinnor från öst, eller andra fattiga länder, som tvingas eller luras och lockas, in i "sexhandeln", i den meningen tycks den "nya" sexhandeln mer handla om den mediala effekten av sexköpslagen och lagen om människohandel, dvs., som en effekt av lagstiftningen har tidningarna helt enkelt fått något nytt att skriva om.

Ojäm representation av perspektiv.

Det finns en stark tendens att lyfta fram både ideologiska representanter och i vissa fall politiskt eller professionellt sakkunniga i nyhetsflödet vars budskap är att människohandel och trafficking orsakas av legal prostitution. De är påfallande ofta förespråkare för den svenska prostitutionspolicyn och tycks hysa radikalfeministiska föreställningar. Men gränsen mellan denna radikalfeministiska uppfattning och övriga moralkonservativa värderingar är ibland komplicerad att dra bland representanterna. Exempelvis är det inte ovanligt att man hyser samma uppfattning att sexsäljare är skadade i själslivet eller blir skadade av prostitution—att ingen frisk och psykiskt balanserad kvinna kan vilja sälja sex och att sexualitet bör vara (och är) en fråga om ömsesidiga känslor och kärlek.

Den normativa synen på kvinnan och sexualitet är mycket likartad mellan perspektiven. Det är inte ovanligt att lyfta fram representanter för ett perspektiv som anser att det behövs hårdare tag mot prostitutionen och som hyser negativa åsikter om prostitution. Det råder utan tvivel en sådan övervikt. Men huruvida detta perspektiv är radikalfeministiskt eller moralkonservativt avgörs snarare genom att notera vilka organisationer och politiska fält som uttalar sig. För att avgöra vilken typ av tendens till val av perspektiv som är dominerande i tidningarna är det avgörande vilka som efterfrågas och kommer till tals; vilka politiska fält och intressen som är dominerande.

Som professionellt sakkunnig tillfrågas exempelvis ofta kriminalinspektören Anders Gripenlöf vid Citypolisens (Stockholm) prostitutionsgrupp. En person som tvärsäkert påstår att de flesta sexsäljare varit utsatta för sexuella övergrepp som barn och som säger; *"att någon har rätt att köpa en annan människas kropp är precis samma tanke som den som låg bakom slavhandeln"* (DN. 25/9-2005) blandat med radikalfeministiska och essentialistiska teser att sex bara kan handla om kärlek och att män som sexköpare vill dominera och kan kräva vad som helst, som om kvinnor här i sin roll som sexsäljare inte är aktörer själva. Det sammanfaller även med tanken att sexsäljare säljer sin kropp, inte en sexuell tjänst, av detta tänker man sig att sexsäljaren har sålt rätten till sin kropp. Precis som i regeringens handlingsplan där kvinnor beskrivs som ett slags barn som blir agerade på. I analyser och beskrivningar av sexsäljare och prostitution som ges i artiklar är det vanligt att bland annat denna nämnda person och andra personer med liknande inställning till prostitution kommer till tals. Det gäller lika ofta representanter från organisationer, som alla delar samma radikalfeministiska föreställning om kvinnor och deras sexualitet (och roll inom prostitutionen) och betydelse för jämställdhet. I de fall sexsäljare kommer till tals, vilket är mycket sällan, inte mer än en och annan artikel per år, är det oftast i rollen som *offer* för eller som *rehabiliterade* från prostitution. Politiker och politiskt sakkunniga som Inger Segelström, Margareta Winberg, Gunilla Ekberg, med flera personer med radikalfeministisk agenda, är ofta efterfrågade när någon slags analys av sexsäljare och prostitution är aktuell.

Effekter av sexköpslagen

Få artiklar berör vad sexköpslagen innebär sett från flera perspektiv; man lyfter påfallande ofta fram representanter som i grund är förespråkare för den svenska prostitutionspolicyn. Det kan gälla poliser och enheter som arbetar med prostitution, det kan gälla politiker eller olika personer från t ex kvinnoorganisationer som lyfts fram som sakkunniga. Att lagen då får positiva betydelser i mening att den minskat prostitutionen, att den motverkar människohandel och trafficking är inte förvånansvärt, trots att det inte finns någon riktigt tillförlitlig statistik enligt Rikskriminalpolisen och därmed finns inget substantiellt att jämföra med¹. Jämförelser mellan länder där legaliserad prostitution förekommer och länder där den är kriminaliserad i någon form, är ofta missvisande eftersom många olika faktorer— däribland kulturella och sexualmoraliska och även migrationspolitiska—påverkar². I svensk media saknas ofta sådana reflektioner, frågeställningar och belysning av existerande internationell forskning. Ändå brukar den typen av jämförelser okritiskt dyka upp.

En rubrik från Svenska Dagbladet fastställer att "Sexhandeln på gatan minskade" (Svd. 21/6-2004), men problematiserar inte uttömmande vad det innebär, även om artikeln berör möjligheten att prostitutionen flyttat inomhus. Det saknas referenser till undersökningar som kan beskriva hur effekterna verkligen utfallit, och trots att det finns andra observationer att sexhandeln ändrat karaktär genom att den mer gått under jorden och blivit mer svåråtkomlig nöjer sig artikelförfattare ofta att efterfråga synpunkter från personer som är övertygade om att sexköpslagen är ett steg i rätt riktning och som själva ofta ger vaga referenser och som uttalat underkänner andra typer av observationer, exempelvis den norska utvärderingen av sexköpslagen eller Petra Östergrens forskning.

Naturligtvis finns det motvikter—men de synes vara i tendentiöst underläge—och det bör påpekas i sammanhanget att både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet har journalister som lyckats förmedla både informationsrika och nyanserade artiklar i samband med analyser och beskrivningar av sexsäljare och prostitution där flera perspektiv behandlas och lyfts fram.

Bilden av ett "slaveri"

Bilder av sexsäljare som förmedlas är oftast negativa och starkt förenklade. Kvinnorna tycks tilldelas en bestämd stereotyp roll som offer för sexhandel eller uttryckt som handel med kvinnor. De blir reducerade till klichéer. De beskrivs sällan som säljare av en sexuell tjänst, eller att de säljer sex, de beskrivs ofta som att de säljer sin kropp (av den tolkningen frammanas bilden av slaven som inte äger sin kropp, men att sälja en tjänst är inte att skriva bort rätten till sin kropp). Ordet sexsäljare används i regel inte—de är prostituerade. Bruket av ordet prostituerad är ur feministiskt perspektiv en form av passivisering av kvinnan (företrädesvis är det kvinnor som beskrivs) som icke-agerande—hon blir satt i prostitution, hon är prostituerad. Att inte använda ordet sexsäljare, påpekat av Petra Östergren³, är *medvetet* av olika företrädare för regeringens prostitutionspolicy, exempelvis Margareta Winberg och Gunilla Ekberg, för att understryka den passiva offerrollen. Föreställningen tycks bygga på att de inte säljer en *tjänst*, utan att deras *kroppar* säljs som varor i passiv form. Ett språkbruk som sällan reflekteras kring. I media är det troligen *inte* ett medvetet språkbruk—det är ändå intressant att reflektera över den totala avsaknaden av ordbruk som vanligtvis föredras

av de som säljer sex—sexsäljare. Men så kommer de ju själva mycket sällan till tals i media att det i sig är självförklarande varifrån språkbruket hämtas. Den sammantagna bilden av hur sexsäljare beskrivs är: De agerar inte själva, de är agerade på. Kvinnor beskrivs som föremål utan egen vilja eller handling: De beskrivs ofta i passiv form med ord som att de "*fraktas*" eller "*hämtas*" eller "*utsätts*". Ett annat förekommande sätt av att beskriva sexsäljares förhållande till sexköpare, är att hävda att man är emot tanken att män kan köpa en kvinna, en kropp, och att det inte finns någon rätt att köpa sex. Detta följer av föreställningen att den som är i prostitution inte längre äger sin kropp. Men någon sådan rätt att köpa sex är ju aldrig aktuell, eftersom sexsäljaren har rätten att säga ja eller nej.

I en artikel i Svenska Dagbladet intervjuas en skolkurator uppe i Norrbotten (under en stor mediebevakning av en så kallad prostitutionshärva med sexköpande män som åker till Finland och köper sex med ryska kvinnor), som problematiserar hur en närvarande prostitution inverkar menligt på kvinnosynen för pojkar, detta uttrycks med orden: "*Det är bara att åka och hämta en kvinna, betala en tusenlapp och sedan kan man göra vad man vill*" (Svd. 7/6 2003). Detta kan ses som en slags självuppfyllande profetia kommen ur en ideologisk och essentialistisk syn. Då hela föreställningen vilar på att sexsäljare "*handlas med*" ger det också att de kan "*behandlas efter behag*", eftersom de inte betraktas ha någon egen fri vilja, kan de inte heller välja handling och kunder, följaktligen kan man också göra vad som helst med dem. Artikeln återger detta utan motviker eller kritiska frågor, vilket ger intrycket att det tas som självklarheter.

Analyser och beskrivningar av de som inte kommer till tals

Både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet återger beskrivningar och analyser av sexsäljare, deras kunder, och andra som förmedlar sexuella tjänster (företrädesvis hallickar), som ofta ter sig förenklande och ensidiga. Beskrivningarna återger ofta en bestämd stämning, klichéer och stereotypa föreställningar som förmedlas förstärkande och ibland med överdrifter. Ibland till och med rent spekulativt och med drag av moraliska undertoner och vädjanden, där man som läsare verkar anmodas att reagera på ett visst sätt. Exempelvis att snabbare döms hårdare än sexköpare (Svd. 13/3-2004). Det är framför allt en extern beskrivning som används—dvs., det är sällan sexsäljares egna berättelser och perspektiv lyfts fram.

Under 1998 publiceras flera artiklar om prostitution och sexsäljare i både Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter. Men bara ett fåtal av dessa artiklar kan tolkas använda sig av sexsäljares perspektiv av något slag. Svenska Dagbladet publicerade åtta artiklar som handlar om sexköp och den då föreslagna lagen, men ingen som handlar om sexsäljares perspektiv eller som analyserar och beskriver sexsäljare och prostitution. En av artiklarna—"Sexköpare torskar i nytt lagförslag" (SvD. 17/2-1998)—beskriver lagförslaget, och nämner kritik från Rikskriminalen som menar att beslutet är politiskt, ett slag i luften. Men sexsäljarnas perspektiv saknas helt. Dagens nyheter publicerar 32 artiklar som handlar om sexköpslagen och åtta artiklar som analyserar och beskriver prostitution och hur sexköpslagen kan komma att påverka prostitutionen och villkoren för sexsäljare. En del av dessa artiklar innehåller kritiska perspektiv och frågeställningar. Exempelvis skriver Dagens Nyheter (i en serie om tre artiklar) en text där socialarbetare och sexsäljare berättar att villkoren för prostitutionen i Sverige är på väg att förändras. Att branschen blir allt våldsammare och att många hallickar kommer att etablera sig, och de tror att orsaken är den nya sexköpslagen ("Prostitution: Sexhandeln blir brutalare." DN. 2/8-1998).

När sexköpslagen infördes tycks dock intresset öka något för att beskriva prostitutionen. Svenska Dagbladet skriver sammanlagt sex artiklar, men bara en är en direkt intervju, och då med en före detta prostituerad som berättar att hon "Varit i helvetet men hittat vägen tillbaka" (SvD. 1/5-1999). Samtidigt skrivs 69 artiklar kring ämnet sexköp och sexköpslagen. I Dagens Nyheter är tendensen likartad, man publicerar detta år 46 artiklar om sexköp och om lagen, och 14 artiklar som är mer analyserande, och innehåller delvis även sexsäljares perspektiv, det är dock fortfarande få artiklar som direkt efterfrågar sexsäljare och deras perspektiv.

Åren mellan 2000-2005 visar samma tendens. Mellan en och två artiklar per år och tidning kan på något vis tolkas presentera sexsäljares perspektiv. Få frågor efter deras synpunkt, deras erfarenheter och hur de själva beskriver sina villkor. När de kommer till tals tycks valet vara att lyfta fram människor som lever upp till en stereotyp bild. Av sammanlagt 333 artiklar om sexköp och lagen i Dagens Nyheter, under den undersökta perioden (1998-2005), är bara en handfull skrivna ur sexsäljares perspektiv på något vis, dvs., intervjuer med prostituerade eller företrädare av något slag som för deras talan. På Svenska Dagbladet, som publicerar 275 artiklar denna period, är inte bilden annorlunda utan visar snarare ännu färre sådana artiklar. Sexsäljares perspektiv är nästan plågsamt ignorerat, som en talande tystnad, och i de fall de förekommer är de konsekvent framställda stereotypt och negativt, med få undantag. (Se tabell sidan 4.)

De osynliga, de fångade och de befriade.

I de fall sexsäljare kommer till tals är det oftast personer som på något vis passar in i en stereotyp föreställning, en kliché. Antingen som exempel på sexsäljare som gjort sig *fria från* prostitution eller som *fångade i* prostitutionen. De är antingen befriade eller väntar på att bli befriade. Manliga prostituerade förekommer i stort sett inte, vare sig som ämne i artiklar eller som personporträtt, bortsett från någon enstaka artikel under hela den undersökta perioden. Anledningen till detta beror till stor del på att manlig prostitution är i det närmaste utforskat även om denna sexhandel inte är ny. Bristen på intresse för dem kan delvis bero på att feminism tenderat att under lång tid könsdikotomisera sexhandeln som en fråga om patriarkaliska strukturer, där män helt enkelt inte får plats i analysen. Men det kan också delvis bero på en sexualmoralisk syn där homosexualitet och manlig prostitution historiskt osynliggjorts och i förekommande fall fördömts som onaturliga⁴.

Problemet är givetvis inte att man lyfter fram prostituerade i mindre tilltalande och mycket svåra livssituationer, problemet är att man tenderar att lyfta fram dem ensidigt, stereotypt och bara som godkända i enlighet med den radikalfeministiska teorin att all form av prostitution är en form av könsförtryck och tvång. Problemet är att det inte ges några andra bilder, vilket lätt ger intrycket att det inte heller finns några andra bilder⁵. Det är den samlade tendensen av vilka typer av artiklar som publiceras och vad det är för bilder som dessa artiklar förmedlar—när inga andra förmedlas—som är talande, inte de enstaka artiklarna i sig.

Den vanligaste stereotypen—*den fångade*—utgörs av prostituerade som knarkare, besmittade och som spridare av sjukdomar och därtill utnyttjade, underbyggs kraftigt med att välja denna framställning när de väl kommer till tals. Personer som beskrivs leva i uppenbar tragisk situation, utgör naturligtvis inget självklart exempel på dålig journalistik, bara genom att beskriva detta. Problemet är det är en exemplifiering på en allmän syn, en passande stereotyp, som både förstärker och stödjer den politiska

uppfattningen att all prostitution bör fördömas. Ibland ter sig den typen av texter som känslomässigt manipulerande, eftersom det av uppenbarliga skäl är lätt att känna sympati för människor som har det svårt, och det är lätt att manipuleras in i en känslöstämning att det i sig monterar ned hur man läser något kritiskt. Detta kan illustreras med en artikel från Svenska Dagbladet som ytligt betraktat beskriver livet för en sexsäljare i Tallinn som säljer sig på gatan: "Prostituerade Katja lever bara för knark" (SvD. 10/10-2004).

"För hivsmittade Katja, 24, finns ingen morgondag."

"För att få pengar säljer hon sin kropp till turisterna i Tallinns gamla stad."

"Allt hon äger ryms i en svart tygpåse. I den finns tandborste, tandkräm, cigaretter och en påse bindor. Har hon tur får hon sova en hel natt på något av Tallinns hotell."

"Men oftast hinner hon med betydligt fler hotellrum än så på en natt."

"Hon bekräftar att svenska män finns bland kunderna men de flesta är finländare, engelsmän eller amerikaner."

"- Jag bara existerar, säger hon och skruvar ytterligare några varv på den smutsiga silverringen på vänsterhanden, hennes enda ägodel förutom den svarta tygpåsen."

Det är svårt att avgöra vad som är själva nyhetsvärdet för en svensk publik att veta hur en estnisk kvinna lever på gatan, det finns ju i så fall närmare exempel. Det tycks dock vara faktumet att svenska män köper sex i Tallinn som föranleder artikeln, och med den värderingen säger det även något om skambeläggandet av sexköpare. Hela artikelupplägget är syftat att säga någonting om svenska män, inte något om den enskilda människan Katja. Meningen att till och med silverringen är smutsig är en förstärkning av en social tragedi. En situation där man också förleds att per automatik tro att hon inget annat val har och av den anledningen befinner sig i en tvingande situation, som svenska sexköpande män är delaktiga i. På så vis blottläggs också en både cynisk och manipulativ journalistik ämnad att ge upphov till ett känsloläge. Skambeläggande av sexköpare upprepas även i andra artiklar.

Inte sällan återges sexsäljare med psykologiskt omotiverade kollektiva bedömningar. Detta sker ofta i en kontext att sakkunniga och yrkesverksamma poliser och socialarbetare, eller representanter för kvinnoorganisationer, ger egna personliga utlåtanden, som i rapporteringen ter sig klichéartade, stereotyp och förenklade. En vanlig psykologiserande kliché är den ständigt återkommande föreställningen att de flesta sexsäljare utsatts för sexuella övergrepp i sin barndom.

Denna kliché är exemplifierad i den andra typen av godkänd stereotyp—den befriade—som passar in i denna bild eller stereotyp, där prostitution betraktas som övergrepp och tvång. En känd f.d. strippa och sexsäljare intervjuas i Dagens Nyheter. Hon är numera mycket engagerad i den radikalfeministiska rörelsen mot prostitution. Hela artikeln är konstruerad kring den radikalfeministiska tesen att prostitution är sexuella övergrepp, och formuleras som ett citat i rubriken: "Ingen säljer sex av lust" (DN. 7/6-2001). Citatet ska förstås som en negation, för om ingen säljer av lust måste det var av olust. Olust är något som ska förstås som ett tvång, något som handlar om att göra något mot sin vilja. Och det hänger ihop med den radikalfeministiska (idealistiska) föreställningen att sexualitet och sexuella handlingar hänger ihop med kärlek. Men människor säljer oftast sex av *ekonomiska* anledningar, av det kan man inte tolka själva handlingen som

en föreställning om kärlek. Sexuella handlingar är inte heller alltid ett psykologiskt uttryck för kärlek även om de inte är föremål för prostitution. Lusten är snarare kopplad till vad man får ut av handlingen, i detta fall pengar, och det är inte en enkel sak att på förhand avgöra viljan och motivationen för enskilda sexsäljare.

Sedan formuleras den lika viktiga och sammanhängande radikalfeministiska föreställningen att alla som arbetar med att sälja sex eller agerar inom porren i regel har utsatts för övergrepp i sin barndom (jämför även tidigare nämnda kriminalinspektör som påstår att de flesta sexsäljare utsatts för övergrepp). Den återges här uttryckt som att pornografi och prostitution är en logisk fortsättning på tidigare övergrepp.

*"Uppväxten hos känslolika föräldrar och en brutal gruppvåldtäkt hon utsattes för som fjortonåring följdes av vistelser på fosterhem. **Åren av arbete på porrklubb innebar en logisk fortsättning på tidigare övergrepp.**"*

Däremot finns något fler artiklar som innehåller intervjuer och referat av externa forskare och experter, myndigheter, polisföreträdare, socialarbetare, intresseorganisationer, prostitutionsbekämpare, och politiker. Här tycks också finnas ett tendentiöst urval—som i sig troligen beror på att dessa personer också är mycket tongivande i deras egenskap som bekämpare av prostitution i någon form (professionellt eller politiskt). Det är också relevant att få personer i Sverige avviker och kritiserar den svenska prostitutionspolicyn öppet.

Det är från gatuprostitutionen som den mest generella bilden byggs omkring, trots att den större delen av prostitutionen troligen äger rum någon annanstans. I Sverige har det i modern tid inte riktigt funnits ett "red light district" på liknande vis som finns i exempelvis Europa, samtidigt som det moderna samhället agerat med repressiva medel—det finns således begränsad kunskap om sexsäljare i Sverige som agerar i andra fält. Det kräver kontakter och förtroende för att kunna forska i dessa fält. Det är således framför allt bilden av så kallade gatuprostituerade som bildar mallen för sexsäljare, trots att de förmodligen är den mindre gruppen. Vad som ofta saknas i de här artiklarna är kritiska frågor kring självklarheten i framförda uppfattningar och kollektiva bedömningar där kunskapen trots allt är begränsad, men den är inte heller helt frånvarande.

Ett annat exempel på kollektiva psykologiseringar är hur en mindre kvalitativ undersökning om både sexköpare och sexsäljare bearbetas i en artikel: "Prostituerade känner makt" (SvD. 4/6-2004).

"Männen som köper sex drivs av en stor rädsla för att bli övergivna. Kvinnorna som säljer sina kroppar upplever makt och känner sig åtrådda. Det menar RFSU i en kontroversiell rapport om prostitution."

"- Kvinnan kan välja, och välja bort. Det ger henne makt. Många vill hellre se en prostituerad som offer, verkligheten kan vara provocerande, säger Suzanna Boman.

Öystein Keiseraas arbetar som prostitutionsuppsökare i Stockholms stad. Han tycker att slutsatserna i RFSU:s rapport behöver nyanseras.

- Det är lätt för en prostituerad kvinna att inbilla sig att hon har makt. Man vill känna så. Makten att välja bort en kund är bara en mycket liten del av helheten. Jag har aldrig träffat en lycklig prostituerad. Det är bara olika former av tvång som ligger bakom den här handeln med människor."

Psykologiseringen av grupper som skenbart tycks vara fallet med RFSU-rapporten⁶ kan lätt bli missvisande då urvalet av dessa män och kvinnor utgörs av personer som själva kontaktat RFSU för att få hjälp, det är också något som tydligt framhålls av RFSU i både intervjun och i rapporten. Den är inte avsedd att vara generaliserande. Journalisten vänder sig till en sakkunnig person som bryskt avfärdar studien med att det är "omöjligt" att de här personerna känner det på det här viset. Det blir ett exempel på en förvisso nyanserad artikel, men ändå tycks det nödvändigt med det obligatoriska radikalfeministiska könsmaktsperspektivet för att återställa ordningen efter provokationen. Men problemet är att det aldrig varit avsikten med undersökningen att göra generaliserande anspråk, däremot är det ett motargument för generaliseringar–bemötandet blir därför missvisande, och dessutom är bemötandet i sig generaliserande. Tillägget av "den här handeln med människor" är något som nästan osynligt väver in sig–men dessa människor som beskrivs i undersökningen är inte utsatta för någon människohandel!

När det sällsynta inträffar, att sexsäljare kommer till tals på egen hand, och som samtidigt bryter mot den förväntade stereotypen, avfärdas de omedelbart och nedlåtande. När Roshina Sambo kommer till tals i en artikel på Dagens Nyheter som rapporterar att hon efter ansökan fått en f-skattsedel för "serviceverksamhet" från Skatteverket, blir hennes agerande bemött av skatteverksjurister och politikern Inger Segelström. "Prostituerad skaffade f-skattsedel i protest mot sexköpslagen" (DN. 4/4-2003): *"På Riksskatteverket tror man inte att intresset för att betala skatt är särskilt stort bland de prostituerade."* Det är alltså osannolikt att prostituerade vill tjäna in pension, sjukförsäkring och andra förmåner som andra skattebetalande medborgare får, och det används som ett implicit argument för att slippa uttala sig principiellt. Det paradoxala i lagstiftningen och det faktum att skatteverket tidigare (och fortfarande förekommande) har skönstaxerat sexsäljare tas inte ens upp i artiklarna–det som är hela syftet med Sambos agerande viftas sålunda bort.

"Inger Segelström, ordförande i det socialdemokratiska kvinnoförbundet som stred hårt för sexköpslagen, tycker annars att Sambos initiativ öppnar för en intressant utveckling:

- En prostituerad som vill uppträda som seriös företagare måste redovisa kvitton med kundernas namn. Det blir givande läsning för polisen. Visst inser jag att ansökan om f-skattsedel har udden riktad mot sexköpslagen, men lagen har faktiskt brett stöd enligt alla opinionsundersökningar."

Segelström bemöter Sambo som om lagens legitimitet ligger i att den stöds av en majoritet. Det är inte att bemöta principiella frågeställningar utan snarare att försöka slippa bemöta. Till det ifrågasätts seriositeten att en sexsäljare kan vara egenföretagare. Detta följs inte upp med några kritiska frågor eller frågeställningar, utan stannar vid en nedlåtande ironisering över en kvinna, som hon vore mer eller mindre omyndigförklarad, när hon i själva verket satt hela den svenska lagstiftningen i gungning.

Fula, skitiga och elaka - sexköparna

Sexköpare beskrivs huvudsakligen också i negativa ordalag som antyder ett skambeläggande–den radikalfeministiska idén om mäns hänsynslösa sexualitet och

patriarkaliska förtryckarmönster avspeglar sig i hur de beskrivs i artiklarna. I större reportage händer det även att de beskrivs på ett sådant vis att de enkelt kan identifieras. De tycks inte vara värda någon personlig integritet. Den i särklass mest utelämnande och klichéartade artikel jag stött på under den här undersökningen är en artikel som publicerades i Dagens Nyheter. Den handlade om sexhandeln på Malmskillnadsgatan i Stockholm. De professionellt sakkunniga som kommer till tals i artikeln är främst poliser, och framför allt den tidigare nämnda kriminalinspektören, som här ges tillfälle att vädra sina åsikter i frågan. Någon sexsäljare kommer egentligen inte till tals, de beskrivs. Sexköparna beskrivs på sådant vis att de enkelt kan identifieras av deras omgivning, genom att det uppges i texten vilken slags bil de kör, deras hemort och förnamn. Skamstämpeln är tydlig. Artikelns rubrik är "Torskfiske" (DN. 18/1-2002). Artikeln avslutas med orden "*De kommer i stim, torskarna.*" Journalistens åsikter kan läsas mellan raderna på texten, och i bruket av ett vildvuxet och mustigt språk som leder tankarna till Ulf Lundell. Ibland verkar han även hemfalla åt fria fantasier.

"23.55 När måndag övergår i tisdag drar 55-åriga Bengt från Huddinge ner gylfen och börjar onanera. Bredvid förarsätet i hans Volvo ligger en rulle med hushållspapper och en blå arbetsjacka med fleecefoder. Förutom hantverkare och egen företagare är Bengt vad polisen kallar en flukttorsk.

"Hans uppmärksamhet riktar sig mot en rödhårig kvinna med avdomnad blick som står några meter längre ner på Malmskillnadsgatan. "

"Efter en stund får Erika sällskap av en svarthårig, hålögd kvinna i 30-årsåldern som slår sig ner på sockeln för att inventera sitt knarkförråd och rulla en cigarrett. "

"Klädd i svarta stövlar med stilettklack och svart yllekappa sitter hon med huvudet hängande. Vid hennes sida ligger en spruta och en genomskinlig plastpåse. När 30 minuter avlöpt har kvinnan inte rört en muskel. "

I ungefär samma stilistik och val av ord som är tydliga retoriskt medvetna grepp (avdomnad blick, hålögd, hängande huvud) fortsätter artikeln med olika värderande uttryck om både sexköparna och sexsäljarna på Malmskillnadsgatan; verkliga eller konstruerade. Till det påpekas att "*ingen torsk fått skaka galler*" sedan lagens genomförande, att de kommer undan med bara böter. Journalisten väljer dessutom att lyfta fram representanter som uttrycker sitt gillande för sexköpslagen, och som avfärdar att prostitutionen flyttat inomhus. Den tidigare nämnda kriminalinspektören ges tillfälle att åter igen få uttrycka sin föreställning att sexualitet måste handla om kärlek, och att sälja sex är en form av tvång: "*Det är en attitydfråga. Ska vi verkligen ha ett samhälle där man ska köpa kvinnor? För det är ju inte fråga om någon sexualitet. För mannen är det en ren avköning.*"

En råtta i pizzen?

Ett annat inslag är hur en del reportage och artiklar får en underton av moralvärdering—eller en slags följsamhet med det existerande ideologiska företrädet i frågan kring sexhandel. I vissa fall utgörs artiklar, i delar eller som helhet, av hörsägen och rykten, några artiklar liknar närmast skrönor eller fria fantasier vars nyhetsvärde som bäst är tveksamt. Vid genomläsning av några artiklar är det slående i dem, hur man återgett åsikter och uppfattningar som kort och gott kan klassificeras som rena fantasifostrena. Det här är ett exempel på en artikel där en rad substanslösa påståenden

lyfts fram i en artikel på Svenska Dagbladet. "Omfattande sexhandel på pizzerior" (Svd. 10/5-2005):

"Under det senaste året har polisen fått upp ögonen för att kvinnohandel, trafficking, inte bara är ett storstadsfenomen. Svedlund berättar att en sexköpare i åtskilliga småstäder och andra mindre orter kan gå in på en pizzeria och välja en pizza med ett visst nummer. Han får sedan både en pizza och en prostituerad kvinna levererad."

Här påstås att det sker en *omfattande* handel med kvinnor på pizzerior, är det inte på pizzerior säljs de inom slutna manliga nätverk, i jaktlag exempelvis. Det saknas bara ett citat från filmen "Jägarna". Bortsett från de märkliga påståendena att man kan beställa kvinnor på ett flertal pizzerior runt om i Sverige (och om man vet det varför har man inte stoppat dem?), så är bilden också behändigt färdigförpackad; kvinnor handlas med, de agerar inte, de är utsatta för människohandel—man behöver inte ens utreda det. Artikeln är en komprimering av hela den radikalfeministiska könsfaktorteorin, och på köpet serveras man dessutom en obehaglig tendens till främlingsfientlighet, med bilden av människohandel på "pizzerior" "*nästan överallt i Sverige*", för det vet ju alla att pizzerior drivs i regel av invandrare och det nämns ju ofta att den organiserade prostitutionen i Sverige drivs av utländska ligor. Det är bara att addera.

Journalister som aktiva agenter i prostitutionsbekämpningen.

"I våras visade SvD i flera artiklar från Norrbotten hur den här organiserade sexhandeln fungerar. " (Svd. 5/9-2003)

Citatet är från en artikel i Svenska Dagbladet i efterdyningarna av en massiv journalistisk insats i att beskriva och själva utreda sexhandeln med ryska kvinnor i gränstrakterna mellan Norrbotten och Finland. Sexhandeln i Norrbotten var föremål för många tidningar och även tidsskrifter (däribland hade Pockettidningen R ett temanummer 2003). En rad spekulativa (och troligen överdrivna) artiklar publicerades i både Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet under 2001 respektive 2003. I ett alltmer uppskruvat tonläge beskrevs sexhandeln i Norrbotten, där svenska män köper sex i norra Finland. Man hade till och med reportageartiklar med journalister och fotografer på plats. Dagens Nyheter rapporterade om sexhandeln i norra Finland under 2001 i bland annat följande artiklar: "Prostitutionen från öst: Alla vet vad som sker i Kapernaum" (DN. 7/10-2001) och "Prostitutionen från öst: Könshandeln över gränsen ökar" (DN. 7/10-2001) samt "Män måste säga ifrån" (DN 8/10-2001). Efter denna ytterligare serie artiklar om sexhandel i Norrbotten i Svenska Dagbladet under 2003, följde Dagens Nyheter upp med rubriker som "Rikskriminalen undersöker sexhandeln i Norrbotten" (6/6-2003) och "Åklagare granskar prostitution i norr" (26/7-2003). I Svenska Dagbladets artiklar om Norrbotten och sexhandeln visas ett flertal exempel på klichéartade och fantasifulla beskrivningar av sexköpare och sexsäljare. Miljön beskrivs som deprimerande. Män ylar finska sånger, och är klädda i Helly Hansenställ. "Här köper svenska män sex" (Svd. 5/6 2003).

"Våren har precis kommit till finska Lappland i slutet av maj. Men det gör bara landskapet kring bordellen i Kapernaumi än mer deprimerande. "

"Någon timme senare är det dags för nästa transport från Kapernaumi till krogen som Gud glömde."

När man beskriver den svenska polisens arbete och allmänhetens reaktioner på denna handel på andra sidan gränsen får läsaren veta att tystnaden är öronbedövande. Det är som om journalisterna är häpna att prostitution inte vållar större indignation. Den borde vålla indignation och upprördhet. Att den finska polisen inte upprörs av legal prostitution framhålls också som ett tecken på likgiltighet. Den svenska polisen misstänkliggörs för att vara likgiltig för människohandel.

Den uppföljande rapporteringen i de båda tidningarna kan tolkas som en besvikelse över att förundersökningen sedermera lades ner. De hade ju sett med egna ögon hur män åkte över gränsen för att köpa sex av ryska kvinnor. De hade ju gett polisen material. Man antydde ju till och med att kvinnorna "fraktades" till Sverige (trots att man egentligen inte hade några säkra bevis för det). I en av artiklarna, "Inga åtal för sexhandel" (Svd. 31/3-2004), skriver man att rikskriminalen och länskriminalen lägger ner sin förundersökning *trots* att man misstänkt 76 kvinnor för prostitution och mer än 50 män för sexköp. Ett av de mer häpnadsväckande inslagen i artikeln är att man överhuvudtaget *misstänkt* personer för icke-kriminella handlingar, dvs. prostitution som alltså inte är kriminaliserat i lag.

Man kan ana att intresset inte bara bottnar i att svenska män köper sex, utan även i en föreställning om fattigdomen i öst (här Ryssland) och att dessa kvinnor därför måste vara speciellt *tvingade* att prostituera sig. Men att avgöra om det är människohandel det rör sig om måste också bygga på att det kan visas. En annan slutsats som enkelt dras av läsaren är att svenska män *utnyttjar* utländska kvinnor i vad som mer eller mindre liknas vid människohandel, trots att ingen sådan kunskap medger det. Bara att ryska kvinnor säljer sex i gränstrakterna till Sverige. Det som sedan är intressant är tidningarnas roll som agenter uppe i Norrbotten—där de sedan trycker på både poliser och politiker för att de ska reagera på denna beskrivna ohyggliga handel. I en av Norrbottenartiklarna från 2003 i Svenska Dagbladet, tidigare refererade, väljer man att intervjua ministrarna Margareta Winberg och Thomas Bodström. Och visst reagerar de.

"Såväl vice statsminister Margareta Winberg som justitieminister Thomas Bodström reagerar starkt på uppgifterna i gårdagens SvD om sexhandeln i Norrbotten"

"Margareta Winberg säger: - Det är inte acceptabelt att män köper kvinnor eller barn för sexuella ändamål! Detta måste genomsyra alla myndigheters arbete. Det är upprörande om vi inte kan komma tillrätta med denna handel!"

När förundersökningen i Norrbotten läggs ner, är det bland annat vänsterpartiledaren Lars Ohly som kommenterar det i egenskap av att vara motståndare till sexhandeln. "Inga åtal för sexhandel" (Svd. 31/3-2004): *"- Oerhört beklagligt. Jag blev bestört när jag hörde detta, säger vänsterledaren Lars Ohly, vars parti nyligen startat en kampanj mot kvinnoförtryck med tyngdpunkt på sexhandeln, till Norrländska Socialdemokraten."*

AVSLUTANDE DISKUSSION

Denna rapport avsåg att undersöka en koppling mellan det radikalfeministiska könsmaktsperspektivet och medias rapportering. Resultaten visar en återspeglning av detta perspektiv. I tidningarnas artiklar upprepas flertalet föreställningar i form av stereotyper och föreställningar om prostitution som i grund är radikalfeministiska tankegodts. Tendensen att suddas ut gränsen mellan tvångsprostitution och frivillig prostitution är likartad den strukturella förklaringen, där all prostitution ses som en form av våld mot kvinnor. Tendensen som medför att detta perspektiv slår igenom och befästs, är den ojämna representationen av perspektiv. Här handlar det inte bara om en ojämn representation i sig, utan att det finns en tendens till olika kritiska förhållningssätt beroende på perspektivet som presenteras: att det som avviker från det till synes godkända (radikalfeministiska) perspektivet behandlas kritiskt, emedan det som stödjer perspektivet inte kritiskt ifrågasätts eller granskas.

Vad man sällan problematiserar är att det i Sverige finns en grupp människor som sällan kommer till tals i den breda samhällsdebatten. De nämns sällan alls. Samma människor vars tillvaro och villkor påverkas djupt av politiker och lagstiftare, och även av en allmän opinion. Samma människor som kallt ignoreras av radikalfeminister och förespråkare av den svenska prostitutionspolicyn, blir i media lika genomgående osynliggjorda. Förutom när de reduceras till stereotyper. Av hundratals genomgångna artiklar, små som stora, visar det sig att ungefär en av tio artiklar som behandlar sexköpslagen och prostitution, handlar i någon mån om sexsäljares perspektiv (antingen i *egen person*, eller som *grupp* beskrivna av andra). Ännu färre är de sexsäljare som kommer till tals själva, här är proportionen snarare en av hundra artiklar.

Hegemoniseringen i det politiska rummet av det radikalfeministiska könsmaktsperspektivet lägger hinder i vägen. Så tycks även vara fallet i media. De som det handlar om kommer över huvudtaget mycket sällan till tals, och definitivt inte om de inte uppfyller vissa kriterier. Som kuriosa kan nämnas att prostituerade aldrig tillfrågats i någon utredning utförd av myndigheter angående sexköpslagen. Något som uppenbarligen är genomgående för hela den ideologiska diskursen. Så tycks också vara fallet i media.

Tendensen är tydlig när det gäller hur könsmaktsperspektivet upprepas okritiskt, även om det kan påpekas att det finns goda exempel på allsidig och kritisk journalistik i denna fråga. Däremot är det inte lika uppenbart eller självklart att dra slutsatsen att detta är frågan om en generellt medveten återspeglning av könsmaktsperspektivet. Av den sammantagna bilden där den praktiska diskursen speglar den ideologiska, återstår frågan om vad det beror på. Det är dock inte denna rapportens uppgift att spekulera om orsakerna till varför det blivit så här, ändå bör det påpekas att precis som det tycks förenat med politiska risker att utmana det rådande klimatet i denna fråga, så kan det vara en bidragande faktor även för media.

Avslutningsvis uppmärksammas därför själva betydelsen av det pågående mediala skeendet tillsammans med de tendenser som rapporten kan peka på:

Medierapporteringen ter sig som en blandning av bristande granskning av ett ideologiskt perspektiv i denna fråga, och samtidigt en slags icke-reflektiv återrapportering av samma ideologiska perspektiv och budskap. En grundläggande fråga som är viktig i rollen som granskare tycks ofta glömmas bort, nämligen: "Är det verkligen så?" Om den frågan ramlar bort får media en roll som befästare av ett ideologiskt perspektiv, istället för rollen som kritisk granskare. Fältet riskerar lämnas

fritt för ideologiska ställningstaganden mer än saklig och allsidig rapportering i en fråga som är problematisk, och som därför förtjänar journalistisk eftertanke och självkritik och kanske en smula mod.

REFERENSER OCH FOTNOTER

-
- 1 Lägesrapport från Rikskriminalpolisen 2006.
 - 2 Exempelvis: "'The (crying) Need for Different Kinds of Research.' Research for Sex Work, 5, 30-32. 2002. Laura M. Agustin. http://www.nodo50.org/conexiones/Laura_Agustin/LAgustin_CryingNeed.pdf
Hämtad 30/10-2006.
 - 3 "Synden ideologiserad." Magisteruppsats. Socialantropologiska institutionen. SU. 2003. Petra Östergren. <http://www.petraostergren.com/images/stories/dokument/magisteruppsats.pdf>
Hämtad 30/10-2006.
 - 4 "sexmänsäljer.se/x- nöje blir funktion." Niklas Eriksson och Hans Knutagård. RFSL Rådgivningen Skåne. Rapportserie 2005: http://www.rfslradgivningen.se/rfslradgivningen/dir_03/h_sexmsnsljer.pdf
Hämtad 30/10-2006.
 - 5 Petra Östergren. Ibid.
 - 6 "Sex på köpet." RFSU-rapport. 2004.
http://www.manstod.nu/file_23535.pdf
Hämtad 30/10-2006.